

ערביזמים בכתביו המקוריים והמתורגמים של ר' יהודה אבן-תיבון

ברק אוירבך

השפעתה הנרחבת של הערבית על העברית המשוערבת בימי הביניים מוכרת וידועה. ביחס לתקופותיה האחרות של העברית, מעטים הם המחקרים המקיפים שבהם מוצגים מאפייניה של העברית המשוערבת. נוכל למצוא את תיאורי התחביר המלאים ביותר בעבודת הדוקטור של גושן-גוטשטיין, שיצאה לאור במהדורה מחודשת 2006, ובספרו של רבין משנת 2000, המבוסס אף הוא על עבודת הדוקטור שלו. תיאורים מקיפים של אוצר המילים מופיעים בין היתר בספרו של צרפתי משנת 1969, המתאר את אוצר המילים המתמטי בחיבורים עבריים בני התקופה; בספרו של קדרי, "מירושת לשון ימי הביניים", משנת 1970; בעבודת הדוקטור של אורי מלמד על אודות אוצר המילים בתרגומי פירוש המשנה לרמב"ם, ובעבודת הדוקטור שלי על אודות אוצר המילים השמני בתרגום "תורת חובות הלבבות". לצד אלה פורסמו פה ושם מאמרים שונים או פרקים בספרים, העוסקים במאפייני העברית המשוערבת ובחנים טקסטים בודדים או יצירות אחדות של מחבר או מתרגם בודד.

כמו רבים לפניו ורבים אחריו, ר' יהודה אבן-תיבון, שהיה מראשוני המתורגמים השיטתיים מן הערבית לעברית ואף מייסד שושלת של מתרגמים, לא היה חף מהשפעותיה של הערבית. ברי כי השפעות אלה נבעו משתי סיבות עיקריות: האחת היא כי העברית קפאה על שמריה תקופה ארוכה מאוד, והיה צורך לעדכנה. משום הקרבה בין העברית לערבית, הדמיון בין השפות וההכרה בכך שהערבית המשיכה להתפתח ולהתעדכן, היה ברור למחברים ולמתרגמים אלו שהערבית היא מקור מיטבי להשלמת החסר בעברית. השנייה היא העובדה ששפת אמם של מרבית המחברים והמתורגמים הייתה הערבית, וכידוע, שפות שבאות במגע זו עם זו משפיעות תמיד זו על זו בתחומי הלשון השונים (אוצר מילים, דקדוק ומבנים תחביריים).

בהרצאה המוצעת כאן ברצוני לבחון שיטתית את השפעתה של הערבית על לשונו של ר' יהודה אבן-תיבון, רוצה לומר, היקפם ואיכותם של הערביזמים בכתביו. לצד בחינה זו ברצוני לבחון את מידת נוכחותם של ערביזמים אלו בטקסטים מקוריים לעומת טקסטים מתורגמים. בטקסטים מתורגמים סביר שתהיה לערבית טביעת אצבע, בשל השפעה בלתי אמצעית של המופיע בטקסט המקור. לעומתה, נוכחות ערביזמים בטקסט מקורי, יש בה כדי לעמוד על היקף נוכחות הערבית באוצר המילים והמבנים המנטלי של המחבר והמתרגם.

הטקסטים שינותחו לשם בחינת מידת ההשפעה של הערבית על טקסטים עבריים מן הסוגים השונים הם צוואתו של ר' יהודה אבן-תיבון לבנו 'מוסר אב' (טקסט עברי מקורי); הקדמותיו של ר' יהודה אבן-תיבון לתרגומו לספר 'תורת חובות הלבבות' לר' בחיי אבן-פקודה ולתרגומו ל-'ספר הרקמה' לר' יהודה אבן-ג'נאח (טקסט עברי מקורי שנכתב בצמוד לתרגום טקסט ערבי); השער הראשון, 'שער הייחוד', של הספר 'תורת חובות הלבבות' לר' בחיי אבן-פקודה; והמאמר השני מתוך 'ספר האמונות והדעות' לרס"ג (טקסט עברי מתורגם מן הערבית).